

## SĂ NU NE RĂZBUNAȚI!

### Mărturii despre suferințele românilor din Basarabia

*adunate  
de  
monahul Moise*

Tipărită cu binecuvântarea  
Înaltpreasfințitului Părinte IRINEU  
Arhiepiscop al Alba Iulia



Alba Iulia, 2012

## Cuprins

|  |     |
|--|-----|
| Întâmpinare către cititor .....  | 5   |
| Margareta Cemârtan-Spânu - <i>Pasărea fără aripi</i> .....                         | 11  |
| Ion Moraru - <i>Sub semnul „Sabiei Dreptății”</i> .....                            | 133 |
| Galina Baranovschi Șapovalova - <i>În neagra străinătate</i> .....                 | 247 |
| Teodosia Cosmin - <i>De la Cosăuți la vale...</i> .....                            | 269 |
| Tamara Oală Pleșca - <i>Singură printre străini</i> .....                          | 293 |
| Nicolae Istrate - <i>Am ieșit din închisoare neînraît și nerăzbunător...</i> ..... | 325 |

## Pasărea fără aripi

- Margareta Cemârtan-Spânu -

*Satul în care m-am născut...*

Satul în care m-am născut, satul bunicilor și al străbunicilor mei este Mihăilenii Vechi din raionul Rășcani, județul Bălți.

Până la venirea sovieticilor, oamenii trăiau într-însul așa cum apucaseră din bătrâni: frumos și liniștit.

Cea mai mare bogăție era pământul - nu banii, nu aurul, ci pământul. Dacă omul avea pământ, nu murea de foame și după cum muncea, așa trăia.

Și oamenii munceau din greu, iar Dumnezeu îi binecuvânta cu de toate. Nu aflai gospodar să nu aibă în casă belșug de grâu, porumb, fasole, ouă, brânză, lapte și dulcețuri. Și-atât erau de îndestulați, încât în Sâmbăta Morților, când venea vremea să dea de pomană la vreun sărac, ca să fie mai primit, n-aveau cui da, că toți trăiau bine.

Oamenii se temeau de Dumnezeu și de păcat și știau că tot răul aduce pedeapsă de sus, de aceea fiecare se silea să facă bine. Iar de se și întâmpla să fie vreo gâlceavă și să zică vreunul, de pildă, că „iată, bostanul tău o trecut pe hatul meu și de-acum e bostanul meu”, iar celălalt, „ba e al meu, că l-am sădit pe hatul meu”, atunci îndată nevestele sau cineva din vecini aducea preotul și îi împăca imediat. Își cereau iertare unul de la altul și gata, că știau că-i păcat să ții mânie asupra fratelui și că de nu vei ierta aproapelui, nici tu nu vei fi iertat.

La biserică venea tot satul. Rar care nu veneau, și încă nici la aceia nu le lipsea frica de Dumnezeu. De asta nici nu era printre gospodari hoție, beție sau desfrâu. Când cineva fura sau se îmbăta, era lucru rar. Acela era rușinea satului și toți îl știau. Hoții, mai ales, trăgeau multă rușine. Li se puneau de gât o tablă pe care scria „să nu faceți ca mine, ca să nu ajungeți ca mine” și cu tabla asta de gât erau purtați cu căruța pe toate ulițele. Se mai întâmpla și așa, că nu-i pădure fără uscături.

Sărbătorile erau sfinte. Oamenii pregăteau de cu seară totul, ca a doua zi să nu mai lucreze nimic, să nu taie, să nu gătească. Singura treabă îngăduită era să adape vitele și să le hrănească. De cum începea vecernia, gata, la rugăciune și altceva nimic!

Cuvântul bătrânilor avea mare greutate în casă. Cei tineri mergeau să le ceară sfat la tot lucrul: cum să are, cum să semene, ce să facă. Cine nu avea bătrân în casă, mergea la vecin să caute. Așa erau educați tinerii, că dacă trăiești în casă cu bătrânii, chiar de nu-ți place totdeauna, trebuie să-i respecti și să-i asculți. Și fiecare avea rostul lui. Ziua, când toată lumea se ducea la deal, la lucru, bătrânul rămânea acasă, dădea apă la puișori, dădea mâncare, ce putea și el. Nu era pus: „Să faci ceea, să faci ceea, poți, nu poți, să faci!”. Nu! Și era înțelegere și pace între dânșii.

Despărțirea era o raritate, când de-acuma unul nu mai putea răbda și pleca de-acasă. În rest, strădania era să-i împace. Primii săreau părinții: „Ne faci de răs! Cum o să mai trăim după asta? Ce, suntem țigani?”. Și îi sfătuiau să afle calea de mijloc, să mai ierte unul, să mai lase altul și așa să se împace.

În scurt, oamenii trăiau cu înțelepciune și aveau toată îndestularea.

Respect pentru oameni și cărți

## *Părinții mei: Nicolae și Dochița Spânu*

Bunicii mei erau între gospodarii de frunte din sat.

Cei dinspre tată, Grigore și Sofia Spânu, s-au cunoscut la un hram, s-au îndrăgit, s-au căsătorit și au avut unsprezece copii, din care au trăit cinci. Fiindcă erau înstăriți, bunicul a hotărât să-i dea pe toți la învățătură de carte, afară de Anastasia, fata cea mare, care a rămas să ajute în gospodărie. Vladimir și Alexandru au făcut Școala de Ofițeri la Iași, iar Maria și Nicolae, tatăl meu, au învățat cinci clase.

Bunicii dinspre mamă, Ioan și Nadejda Scutaru, erau și ei înstăriți, dar nu ca ceilalți bunei. Aveau, în schimb, trei fete frumoase de nu-ți puteai lua ochii de la ele - Vera, Măriuța și Eudochia. La urmă li s-a născut și un băiat, Gheorghe.

Cea mai minunată dintre fete era mezina, Dochița, și anume de ea s-a îndrăgostit tata. El nu era un tânăr așa frumos, dar avea minte ageră, vorbă dulce și se purta elegant, cu haine cusute la Iași. Și dacă s-au îndrăgit, tata s-a dus la părinții ei să se înțeleagă. Dar părinții ei nu-i dădeau nimica, afară de zestrea de fată: covoare, țolișoare, perne, plapume, lucruri de-aiestea. Buneii voiau însă ca nora să aibă și ceva pământ sau vite, și atunci au zis tatei:

- Colea, dacă nu-i dă miresei nimica, du-te și caută-ți alta, că sunt fete câtă frunzăși iarbă!

Dar tata n-a ascultat de dânșii. Se ducea pe ascuns la mama și prieteneau mai departe, până într-o zi când s-au înțeles s-o fure. Pe atunci se mai obișnuia să fie furate fetele, cu voia lor, de la părinți, când aceștia se puneau împotriva. Deci tata a furat-o pe Dochița și a dus-o în casă la sora lui mai mare, Anastasia.

Și dacă a furat-o, de-acuma a trebuit să se înțeleagă și

părinții, că ce aveau să facă? Așa era mentalitatea în sat: dacă fata s-a făcut de rușine și s-a dus singură de acasă, apăi trebuia să se ia cu băiatul care a furat-o, că alt mire ar fi putut să-i scoată ochii pe urmă: „Fato, tu ai fugit atunci la acela, știu eu ce-ai făcut cu el?!” ...

Deci n-au avut încotro buneii și părinții mei s-au căsătorit. Au făcut nuntă bogată și frumoasă în Duminica Mare a anului 1937. Peste un an s-a născut fratele meu mai mare, Emil, și totul a mers bine până când a venit războiul.

*Nu-i Tamara, îi Margareta!*

Din 1940, liniștea și bunăstarea oamenilor s-au spulberat. Rușii au dat ultimatum României să-și retragă armata și administrația din Basarabia. Mulți gospodari s-au refugiat atunci în țară, părăsindu-și pământurile și agoniseala lor de o viață.

În 1941 a început războiul și Armata Română a trecut Prutul să elibereze Basarabia.

Toți feciorii bunelului Grigore au fost chemați sub arme. Cei mari, Vladimir și Alexandru, erau ofițeri de meserie și i-au luat direct pe front, dar pe tata l-au trimis la instrucție, să învețe a împușca cu tunul. Și când făceau exercițiile acelea pe câmp, într-o noapte, ca să scape de țânțari, tata s-a vârat să doarmă sub tun. A pus un pietroi sub roată, că pământul era cam pieziș, s-a învelit cu mantaua și s-a culcat. Prin somn a dat la o parte piatra, tunul a pornit la vale și i-a zdrobit piciorul de la genunchi până la călcâi. L-au dus imediat la București și a stat în spital vreo patru luni, până ce s-a reparat. Pe urmă l-au lăsat la vatră, că gata, nu mai era bun de război! Ce-a mai tras el apoi în Siberia de la piciorul acela, înfricoșător!

În 1942, pe 19 noiembrie, am venit pe lume eu, după o naștere grea. S-a nimerit atunci că mama n-a putut merge la Primărie să-mi facă metrica<sup>1</sup> și l-a trimis pe bunelul Grigore să mă scrie cu numele Tamara, că așa îi plăcea ei. La Primărie făceau practică două studente, fete tinere de la București. Și au început ele a-l lua pe bunel cu binișorul:

- Moș Grigore, da' ce-ți trebuie Tamara? Pune-i Margareta, că uite ce frumos sună! Îi nume de floare și e internațional și contemporan! Ce Tamara?!

Bunelul nu s-a lăsat înduplecat:

- D-apăi iată, Dochița o zis ca să-i pun Tamara. Că ea o născut-o, pe ea o chinuit-o și ea are tot dreptul s-aleagă!

- Lasă, moș Grigore, o să vezi că o să-i placă și ei! Ea pur și simplu nu știe că există așa nume, Margareta!

Și l-au convins codanele pe bunelul.

Când s-a dus acasă, mama l-a întrebat:

- Ei, cum îi cu Tamara mea?

Și bunelul:

- Apăi că nu-i Tamara, îi Margareta!

- Hiii, îți strici limba-n gură până zici Margareta! Și când o mai îmbătrâni și-or trebui să-i zică mătușa Margareta, copiii n-au să poată...

Dar nu l-a ocărât mama mai mult. De-acuma, dacă așa a fost să fie, așa a rămas și gata. Și așa mi-au pus și la botez, că tot numele pe pământ îi dat de Domnul.

*Mama s-a culcat pentru totdeauna...*

La doi ani după nașterea mea, în sat a intrat epidemia de tifos și oamenii au început a muri unul după altul.

S-a îmbolnăvit și cumnata mamei, Măriuța, și au dus-o la spital. Rudele nu veneau la dânsa să o vadă, că se

1. Certificatul de naștere

temeau, dar mama, care era foarte miloasă, se ducea să mai stea cu ea, îi ducea ce-i trebuie, o pieptăna. Și s-a umplut și dânsa de tifos. Măriuța s-a însănătoșit și mama s-a culcat pentru totdeauna. Douăzeci și șase de ani avea când a murit, iar tata treizeci.

Tot satul, cât era, a venit la înmormântare și toți o jeleau, că a fost așa de cuminte, frumoasă și bună. La noi e obiceiul că numai femeile bocesc morții, dar acum tata a plâns cel mai tare. Se îneca în lacrimi, cu mine în brațe. Nici un bărbat n-a bocit așa jalnic ca dânsul. I-a părut foarte rău după mama, că mult a iubit-o.

Cu un an înainte, când tata fusese în țară, fratele de la Sibiu îl sfătuisese să rămână acolo, că-n Basarabia vor veni vremuri grele. Dar el n-a vrut:

- Nu, nu! Mă duc acasă, la Dochîța mea, la copii!

Mult a mai pătitim după aceea, săracul! Văduv cu doi copii mici, în vremuri de război și foamete! Să fi fost mama vie, poate altfel ar fi trecut...

### *Exilul bunicii Nadejda*

Necazurile familiei noastre însă abia începuseră.

Sora mijlocie a mamei, Măriuța, era măritată cu Dumitru Agafiței, șef de post în Rădoaia, de loc din Botoșani. Când a început războiul, el, ca ofițer, a fost luat în armată și au rămas acasă soția cu doi copii mici, unul de patru ani și altul de patru luni. În '44, când de-acuma se știa că rușii au să vină iar stăpâni în Basarabia, el a telegrafiat în sat: „Marie, ia copiii, năimește o căruță, încarcă bulendre câte încap și treci granița. Eu am să trimit om să te aștepte și să te ducă la gazdă”.

Ea a făcut așa. A năimit căruță, a luat copiii, câteva lucruri din casă și a venit la Mihăileni, la părinți: